

Artikel

Bitcoinminers, bitcoincashers, bitcoinmixers en het strafrecht

Mr. R.J. de Jong*

1. Inleiding

De virtuele internetmunt bitcoin is voor velen een abstract fenomeen dat geassocieerd wordt met duistere en criminele activiteiten. Een zoekopdracht op Google maakt direct duidelijk waar dit beeld vandaan komt. De bitcoin is de afgelopen jaren voornamelijk in het nieuws gekomen vanwege de extreme koersfluctuaties ten opzichte van ‘echte’ valuta, en malafide beurshandelaren die de aan hen toevertrouwde bitcoins lieten verdwijnen. Daarnaast bleek de bitcoin het geprefereerde betaalmiddel te zijn voor de handel in verboden goederen op verborgen (Deep web) internetmarktplaatsen als Silk Road. Klanten voldeden hun aankoop van wapens, harddrugs, gestolen creditcardgegevens en zelfs de diensten van huurmoordenaars met diverse cryptovaluta, met de bitcoin als meest geaccepteerde munt. Het is niet verwonderlijk dat het zoeklicht van diverse handhavende instanties steeds vaker gericht is op het gebruik van bitcoin. In deze bijdrage wordt een overzicht geschetst van de werking, de fiscale en juridische kwalificatie en de recente bestrijding van crimineel gebruik van bitcoins, bitcoinminers, bitcoincashers en bitcoinmixers.

* Mr. R.J. de Jong is advocaat en is werkzaam bij Hertoghs advocaten.

1. De beschreven algemene informatie omtrent de werking van bitcoin is afkomstig uit 'Bitcoin Developer Guide', <https://bitcoin.org/en/developer-guide>, (online publiek, geraadpleegd op 29 januari 2017).

2. De werking van bitcoin¹

Voor een goed begrip van de aanpak van crimineel gebruik van bitcoin is het noodzakelijk om de achterliggende techniek te beschrijven. Gelet op het doel van dit artikel zal ik volstaan met een korte uiteenzetting van de geschiedenis van de bitcoin en de techniek die het anoniem gebruik mogelijk maakt.

Tijdens het uitbreken van de kredietcrisis publiceerde een onbekende programmeur onder het pseudoniem Satoshi Nakamoto het concept achter de bitcoin. Op 31 oktober 2008 werd in een whitepaper op een mailinglijst voor cyptografen de peer-to-peertechniek van bitcoin beschreven.² Op 11 februari 2009 werd de munt daadwerkelijk als openbare (open source) software geïntroduceerd en voor het eerst in omloop gebracht. Het was Satoshi Nakamoto zijn ambitie om een anonieme decentrale munt te creëren die niet onder controle of invloed stond van monetair beleid van overheden.³ Van deze Satoshi Nakamoto is sinds 2010 nooit meer iets vernomen. Mogelijk zou achter het pseudoniem Satoshi Nakamoto niet één persoon maar een groep programmeurs schuilgaan.

Een peer-to-peernetwerk is een netwerk van internetgebruikers die gelijkwaardig zijn, diensten aan elkaar kunnen aanbieden en niet afhankelijk zijn van één centrale server. Satoshi Nakamoto zette met het bitcoinprotocol een nieuw peer-to-peernetwerk op waarbij zogenaamde

2. S. Nakamoto, 'Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System', <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf> z.j., (online publiek, geraadpleegd op 29 januari 2017).

3. S. Nakamoto, 'Bitcoin open source implementation of P2P currency', 11 februari 2009, <http://p2pfoundation.ning.com/forum/topics/bitcoin-open-source>, (online publiek, geraadpleegd op 29 januari 2017).

bitcoinminers (delvers) de rekenkracht van hun computer inzetten om een cryptografische puzzel op te lossen. Bij het oplossen van elke puzzel komen als beloning bitcoins vrij. Deze bitcoinminers houden ook het netwerk in stand dat bitcointransacties verifieert.

Het totale aantal bitcoins dat ooit door bitcoinminers in omloop gebracht kan worden is gelimiteerd tot 21 miljoen. Dit is vooralsnog geen probleem nu elke bitcoin deelbaar is tot acht cijfers achter de komma. De kleinste deelbare eenheid is momenteel 0,00000001 BTC, ofwel één Satoshi-eenheid.⁴ Naarmate er meer bitcoins worden vrijgegeven kost het de bitcoinminers meer computerkracht en tijd om de puzzels op te lossen en nieuwe bitcoins te genereren. Er is dus een kunstmatige schaarste in het systeem ingebouwd. Het anonieme decentrale karakter van het peer-to-peernetwerk en het gelimiteerde aantal bitcoins maakt het echter onmogelijk voor enige centrale autoriteit of overheid om meer monetaire inflatie te introduceren dan vooraf is vastgelegd.

Het bitcoinprotocol bestaat dus feitelijk uit een peer-to-peernetwerk tussen gebruikers en bitcoinminers waarbij alle transacties anoniem en zonder centrale server of tussenpersoon worden verricht. Het netwerk maakt gebruik van cryptografische technieken om te verzekeren dat bitcoins alleen kunnen worden overgeboekt door de eigenaar en niet meer dan eenmaal worden uitgegeven. Elke transactie is onomkeerbaar en uniek. De transacties worden geverifieerd door bitcoinminers en gespecialiseerde gebruikers (nodes) die elke transactie uiteindelijk opslaan in een groot openbaar bestand: de zogenaamde blockchain.⁵ Dit betekent dat elke bitcointransactie die ooit is verricht in dit continu groeiende blockchainbestand is opgeslagen. Het kan gezien worden als een decentraal opgeslagen grootboek met alle gegenereerde bitcoinadressen en bitcointransacties. Analyse van dit openbare blockchainbestand maakt het mogelijk om elke bitcointransactie te volgen en te traceren.⁶ In zoverre is de munt allesbehalve anoniem. De blockchain moet openbaar toegankelijk zijn, nu de techniek is gebouwd op het principe dat gebruikers van het netwerk zelf transacties controleren en verifiëren.

De bitcoins van gebruikers zelf worden opgeslagen op een individueel digitaal portemonneebestand; de bitcoinwallet. Deze wallet is met een privécode versleuteld en is gekoppeld aan de bijbehorende bitcoins in het blockchainbestand. Een bitcoinwallet is niet groter dan enkele honderden kilobytes. Het totale blockchainbestand is daarentegen de afgelopen acht jaar gegroeid tot

meer dan 100 gigabyte.⁷ Interessant detail is dat het adres van een bitcoinwallet uitgedrukt kan worden in een unieke tekenreeks. Deze bitcoinwallet en de bijbehorende privésleutel kan worden afgedrukt op papier in de vorm van de tekenreeks met een QR-code.⁸ Op deze wijze wordt virtueel geld een tastbaar fysiek product. Er zijn diverse websites die deze diensten aanbieden. In theorie is het ook mogelijk om een soortgelijke allesomvattende tekenreeks te genereren en met een mnemonische techniek uit het hoofd te leren.⁹ Door middel van een dergelijke 'brain wallet' kunnen bitcoins simpelweg in het menselijk geheugen worden bewaard, met alle voordelen en risico's van dien.

De waarde van de bitcoin in 'echte' valuta wordt uiteindelijk bepaald door de gebruikers. Het toekennen van waarde aan een ruilmiddel als schelpen, goud, lucifers of bitcoin is immers overgeleverd aan de vrije markt. Een bitcoin is waard wat een gek ervoor wil geven. Er zijn op internet talloze aanbieders van bitcoin marktplaatsen, wisselkantoren en digitale banken (online wallets) te vinden. Sinds de Cyprus-crisis is de marktwaarde van bitcoin enorm gestegen. Ten tijde van het schrijven van dit artikel zijn er door bitcoinminers 16,1 miljoen bitcoins in omloop gebracht met een totale marktwaarde van 14 miljard dollar.¹⁰ Op 21 mei 2010 kocht een pionierende hobbyist een pizza voor 10.000 bitcoin.¹¹ Naar de huidige koers zou deze pizza 7,3 miljoen euro hebben gekost.

Het ongereguleerde karakter van de bitcoin maakt het mogelijk om transacties bij illegale activiteiten af te schermen van de buitenwereld. Indien gebruik wordt gemaakt van een anonieme afgeschermd internetverbinding (VPN) of een verullend routernetwerk (onion Router) kan anoniem een bitcoinwallet worden aangeemaakt en gebruikt. De transacties van de bitcoins blijven echter wel zichtbaar in de blockchain.

Om het traceren van de herkomst van bitcoins te voorkomen kan vervolgens gebruikgemaakt worden van de diensten van een zogenaamde bitcoinmixer (cryptocurrency tumbler). Deze dienstverleners verzamelen overgeboekte bitcoins van talloze deelnemers in één of meerdere eigen wallets. Na enig tijdsverloop worden de ingelegde bitcoins omgeruild voor delen van bitcoins van andere deelnemers. Mits de bitcoins door de bitcoinmixer worden overgeboekt vanuit een andere wallet

4. 'What is a Satoshi?', <http://satoshibitcoin.co/>, (online publiek, geraadpleegd op 29 januari 2017).
5. 'Bitcoin Developer Guide - block-chain', <https://bitcoin.org/en/developer-guide#block-chain>, (online publiek, geraadpleegd op 29 januari 2017).
6. 'Bitcoin Block Explorer - an open source web tool that allows you to view information about blocks, addresses, and transactions on the Bitcoin blockchain', <https://blockexplorer.com/>, (online publiek, geraadpleegd op 29 januari 2017).

7. 'Blockchain Size: The total size of all block headers and transactions', <https://blockchain.info/en/charts/blocks-size>, (online publiek, geraadpleegd op 29 januari 2017).
8. 'Bitcoin QR Code Generator', <http://bitcoinqr.org/>, (online publiek, geraadpleegd op 29 januari 2017).
9. 'Brainwallet.io is a deterministic bitcoin address generator', <https://brainwallet.io/>, (online publiek, geraadpleegd op 29 januari 2017).
10. 'Crypto-Currency Market Capitalizations', <https://coinmarketcap.com/>, (online publiek, geraadpleegd op 29 januari 2017).
11. Laszlo, 'Topic: Pizza for bitcoins?', 18 mei 2010, <https://bitcointalk.org/index.php?topic=137.0>, (online publiek, geraadpleegd op 29 januari 2017).

zal de daadwerkelijke herkomst van de bitcoins in de blockchain niet meer zijn te achterhalen.¹²

Om bitcoins om te zetten naar ‘echte’ valuta zal gebruik moeten worden gemaakt van de diensten van wisselkantoren: zogenaamde bitcoinexchanges of bitcoincashers. Veel van dergelijke goedwillende dienstverleners nemen verregaande maatregelen om de identiteit van verkopers te verifiëren. Zo wordt minimaal gevraagd om een kopie van het paspoort. Soms wordt als extra zekerheid ook gevraagd om een kopie van bankafschriften met de afboeking van de gas-, water- en lichtrekening. Enkele bitcoinexchanges vragen verkopers zelfs om een ‘selfie’ te maken waarbij het identiteitsbewijs en de naam van de dienstverlener op een handgeschreven papiertje zichtbaar moeten worden getoond.

Uiteraard zijn er ook kwaadwillende bitcoincashers en -exchanges die in het geheel geen eisen stellen aan verkopers en hun zelfs anonimiteit garanderen. Voor een bepaald percentage van het totaalbedrag worden de bitcoins voor de verkopers omgezet naar euro's en in cash of via PayPal teruggestort. Het zijn onder meer deze dienstverleners die momenteel in een internationaal onderzoek onder de codenaam ‘IJsberg’ worden aangepakt door het OM. De verdachten werden opgepakt nadat banken hadden gemeld dat ongewoon grote geldbedragen werden overschreven. Deze bedragen werden vervolgens onmiddellijk contant opgenomen.¹³ Deze verdachten zullen vermoedelijk eind 2017 moeten voorkomen bij de Rechtbank Rotterdam.

3. De juridische en fiscale kwalificatie van bitcoin

De Belastingdienst neemt in haar folder *Vragen en antwoorden over inkomen uit sparen en beleggen 2015* het standpunt in dat bitcoin een betaalmiddel is dat gelijk is te stellen aan geld en daarom tot de rendementsgrondslag van box 3 behoort. De belastingplichtige dient de waarde van dit vermogensbestanddeel te bepalen tegen de waarde die daaraan in het economische verkeer kan worden gegeven. De belastingdienst geeft zelfs als tip dat voor bitcoins aangesloten kan worden bij de geldende wisselkoers en verwijst naar diverse websites van bitcoinexchanges.¹⁴ De vraag of bitcoin in civiel opzicht als geld of als ruilmiddel gekwalificeerd kan worden is nog niet uitgekristalliseerd. Het Hof Arnhem-Leeuwarden liet in een uitspraak van 31 mei 2016 de vraag of bitcoin als geld in de zin van artikel 6:112 BW of artikel 6:114

BW dient te worden beschouwd in het midden.¹⁵ Door bitcoins gelijk te stellen aan geld lijkt de Belastingdienst de maatstaf van heffing zo breed mogelijk te trekken. Het spreekwoord ‘beter ermee verlegen dan erom verlegen’ lijkt ook hier door de fiscus te zijn gehanteerd.

In artikel 1:1 van de Wet op het financieel toezicht (hierna Wft) wordt het begrip ‘elektronisch geld’ als volgt gedefinieerd: ‘een geldswaarde die elektronisch of magnetisch is opgeslagen en een vordering op de uitgever vertegenwoordigt, die is uitgegeven in ruil voor ontvangen geld om betalingstransacties te verrichten (...) en waarmee betalingen kunnen worden verricht aan een andere persoon dan de uitgever.’ Nu de bitcoin niet door een uitgever in omloop is gebracht en geen vordering vertegenwoordigt, kwalificeert de bitcoin – voor wat de Wft betreft – niet als elektronisch geld.

In het RuneScape-arrest heeft de Hoge Raad op 31 januari 2012 uitleg gegeven over het bestanddeel ‘enig goed’ in artikel 310 Wetboek van Strafrecht (diefstal). In cassatie werd aangevoerd dat een gestolen virtueel amulet geen ‘goed’ zou zijn nu het – als weergave van bits en bytes – slechts een illusie zou zijn. De Hoge Raad verwierp dit middel niet met civiele zaaks- of vermogensrechtelijke argumenten, maar gebruikte een fraaie en veel bekritiseerde teleologische redenering:

‘De klacht dat geen sprake is van een goed omdat de onderhavige objecten uit “bits en bytes” bestaan, faalt. De virtuele aard van deze objecten staat op zichzelf niet eraan in de weg deze aan te merken als goed in de zin van art. 310 Sr. Het dienovereenkomstige oordeel van het Hof geeft geen blijk van een onjuiste rechtsopvatting en is toereikend gemotiveerd, mede in aanmerking genomen dat het Hof met betrekking tot deze objecten heeft vastgesteld dat “voor aangever, verdachte en zijn medeverdachte hun in het spel opgebouwde bezittingen reële waarde hebben, die hen kan worden afgenomen” en “dat het hier gaat om in de loop van het spel ontstane waarden, die door inspanning en tijdsinvestering zijn verworven of zijn te verwerven” en dat de aangever binnen het spel over die objecten “de feitelijke en exclusieve heerschappij” had en hij door het handelen van de verdachte en zijn mededader de beschikkingsmacht over deze objecten is verloren.’¹⁶

Gelet op deze bewoordingen zal bitcoin ook zijn aan te merken als enig goed in de zin van artikel 310 Sr. De bezitter van een bitcoinwallet heeft de feitelijke en exclusieve heerschappij. Het staat buiten kijf dat een bitcoin voor de bezitter reële waarde heeft die hem kan worden afgenomen. Indien de bitcoins door een bitcoinminer zijn gegenereerd in plaats van aangekocht, is er sprake van een verwerving door inspanning en tijdsinvestering.

12. J. Redman, ‘Tumbling Bitcoins: A Guide Through the Rinse Cycle’, 21 juli 2016, <https://news.bitcoin.com/tumbling-bitcoins-guide-rinse-cycle/>, (online publiek, geraadpleegd op 29 januari 2017).

13. Openbaar Ministerie Persvoorlichting Functioneel Parket, ‘10 aanhoudingen in internationaal bitcoins onderzoek’, 20 januari 2016, <https://www.om.nl/actueel/nieuwsberichten/@92718/10-aanhoudingen/>, (online publiek, geraadpleegd op 29 januari 2017).

14. Rijksbelastingdienst, ‘Inkomstenbelasting – Vragen en antwoorden over inkomen uit sparen en beleggen 2015’ p. 12.

15. Hof Arnhem-Leeuwarden 31 mei 2016, ECLI:NL:GHARL:2016:4219.

16. HR 31 januari 2012, ECLI:NL:HR:2012:BQ9251, r.o. 3.6.1, NJ 2012/536, m.nt. N. Keijzer.

Het Hof van Justitie van de Europese Unie (hierna: HvJ EU) besliste op 22 oktober 2015 dat het tegen vergoeding omwisselen van bitcoins naar traditionele valuta is vrijgesteld van omzetbelasting (btw).¹⁷ David Hedqvist bood een bitcoin exchange dienst aan waar bitcoins konden worden omgewisseld voor Zweedse kronen. Hij beriep zich op de Europese btw-vrijstelling voor de handel in deviezen.

Artikel 135 van de btw-richtlijn (tekst 2015) luidt:¹⁸

‘1. De lidstaten verlenen vrijstelling voor de volgende handelingen:

(...) e) handelingen, bemiddeling daaronder begrepen, betreffende deviezen, bankbiljetten en munten die wettig betaalmiddel zijn, met uitzondering van munten en biljetten die verzamelobject zijn, namelijk gouden, zilveren of uit een ander metaal geslagen munten, alsmede biljetten, die normaal niet als wettig betaalmiddel worden gebruikt of die een numismatische waarde hebben (...).’

Het HvJ EU overwoog dat uit de context en de doelstelling van dit artikel volgt dat deze bepaling gedeeltelijk zou worden uitgehold indien deze aldus wordt opgevat dat zij enkel is gericht op handelingen die betrekking hebben op de traditionele valuta's. In het hoofdgeding stond volgens het HvJ EU vast dat de bitcoin enkel tot doel had als betaalmiddel te worden gebruikt en met dat doel door sommige marktdeelnemers wordt geaccepteerd. Kortom: de handel in bitcoin was volgens het HvJ EU gelijk te stellen aan de handel in 'echte' valuta.

4. Recente strafrechtelijke jurisprudentie – bitcoin miners onder vuur

Gepubliceerde strafrechtelijke jurisprudentie waarbij door verdachten gebruik werd gemaakt van bitcoins is schaars. Dit is niet verwonderlijk nu de munt pas enkele jaren geleden dusdanig in waarde is gestegen dat deze zich kan meten met traditionele valuta. Toch zijn er al wel enkele interessante uitspraken gepubliceerd die inzicht geven in de strafrechtelijke relevantie.

In een uitspraak van de strafkamer van de Rechtbank Rotterdam van 20 juli 2016 werd de verdachte veroordeeld tot een gevangenisstraf van 36 maanden voor het medeplegen van witwassen van gelden verkregen door cybercrime en voor het leiden van een criminele organisatie.¹⁹ Deze verdachte verspreidde in de periode 2012-2013 malware dat tot doel had fraude te plegen bij rekeninghouders van ING en de Rabobank. Met de gestolen banktegoeden werden vervolgens bitcoins aan-

gekocht. De verdachte werd onder meer (gewoonte)witwassen van bitcoins ten laste gelegd. Opmerkelijk is dat de rechtbank uit de repliek van de OvJ opmaakte dat de verdachte feitelijk niet werd verweten dat er bitcoins zijn witgewassen. Er werd hem en de medeverdachten enkel verweten dat er geld was witgewassen door dit om te zetten naar bitcoins. Alle verdachten werden dan ook vrijgesproken van dit deel van de tenlastelegging. Voor het omzetten van digitale banktegoeden en contante bedragen – die middellijk of onmiddellijk van misdrijf afkomstig waren – naar bitcoins volgde wel een bewezenverklaring en veroordeling voor witwassen.

In een zaak van de Rechtbank Den Haag van 15 september 2016 voerde een verdachte die betrokken was bij een XTC-lab een interessant verweer tegen het vermoeden dat geldbedragen van enig misdrijf afkomstig waren.²⁰ Als verklaring voor verdachte contante stortingen voerde hij aan dat hij dit geld had gegenereerd als bitcoinminer. Naar aanleiding van deze verklaring heeft het onderzoeksteam van de politie onderzoek verricht. Hieruit bleek dat de bitcoinminerapparatuur was aangeschaft in februari en maart 2014. Het onderzoeksteam heeft vervolgens berekend wat de inzet van deze apparatuur aan bitcoins zou hebben opgeleverd. Daaruit kwam naar voren dat vanwege de aanzienlijke stroomkosten het genereren van bitcoins met de gebruikte apparatuur vanaf augustus 2014 al niet meer rendabel kon zijn geweest. De rechtbank was dan ook van oordeel dat het vermoeden dat de contante geldstroom uit enig misdrijf afkomstig was door het verweer niet werd weerlegd.

In een uitspraak van de Rechtbank Rotterdam van 5 oktober 2016 werd een bitcoinminer verdacht van (onder meer) witwassen en diefstal van elektriciteit ten behoeve van hennepcultuur.²¹ De verdachte had op zijn computerapparatuur maar liefst 126,7986 bitcoins gegenereerd. Deze bitcoins zijn door het OM. in beslag genomen en te gelde gemaakt. De omzetting tegen de toen geldende koers leverde € 191.352,02 op. De rechtbank overwoog dat het delven van bitcoins bijzonder veel energie vraagt, die buiten de meter om werd weggenomen. Voor deze diefstal werd de verdachte veroordeeld. Dit leidde ertoe dat de op de beslaglijst vermelde bitcoins en computers voorwerpen waren die aan de veroordeelde toebehoren en door middel van het strafbare feit zijn verkregen c.q. met behulp van welke het feit is begaan. De met gestolen elektriciteit gegenereerde bitcoins werden dan ook verbeurdverklaard.

In de pleegperiode van voornoemde zaken was het als particuliere bitcoinminer nog mogelijk om met een aantal computers zelf een aanzienlijke hoeveelheid bitcoins te genereren.²² Zoals blijkt uit de Haagse zaak werd vanwege de gestegen koers en toegenomen populariteit eind

17. HvJ EU 22 oktober 2015, C-264/15 (Hedqvist).

18. Richtlijn 2006/112/EG van de Raad van de Europese Unie van 28 november 2006 betreffende het gemeenschappelijke stelsel van belasting over de toegevoegde waarde.

19. Rb. Rotterdam 20 juli 2016, ECLI:NL:RBROT:2016:5814.

20. Rb. Den Haag 15 september 2016, ECLI:NL:RBDHA:2016:11177.

21. Rb. Rotterdam 5 oktober 2016, ECLI:NL:RBROT:2016:7596.

22. 'Hash Rate: The estimated number of tera hashes per second (trillions of hashes per second) the Bitcoin network is performing', <https://blockchain.info/en/charts/hash-rate?timespan=all>, (online publiek, geraadpleegd op 29 januari 2017).

2014 de cryptografische ‘puzzel’ om zelf bitcoins te genereren zo complex en tijdrovend dat de stroomkosten van deze apparatuur niet meer gecompenseerd konden worden door de beperkte opbrengst. Dit was de reden dat de rechtbank het niet aannemelijk achtte dat de contante bedragen met zelf gegenereerde bitcoins waren verdiend. Anno 2017 is de puzzel om bitcoins te genereren dusdanig complex geworden dat dit alleen nog in georganiseerd groepsverband in een ‘bitcoin mining pool’ mogelijk is met gespecialiseerde computerchips (ASICs), of met gespecialiseerde serverruimten die op contractbasis kunnen worden gehuurd (cloud bitcoin mining services).^{23, 24} Strafzaken waarbij de herkomst van geldbedragen van individuele bitcoinminers centraal staan zullen in de toekomst dan ook weinig meer voorkomen. Met de extreme waardeinstijging van de bitcoin sinds 2013 is ook het gebruik fors toegenomen. De verwachting is dat het aantal (gepubliceerde) strafzaken waarbij bitcoin een rol speelt de komende jaren sterk zal toenemen.

5. De toekomst – bitcoinmixers onder vuur

Op 3 januari 2017 kopte het Financieel Dagblad ‘OM voert strijd op tegen witwassen via bitcoin’.²⁵ De kern van het bericht is de boodschap dat het Anti Money Laundering Centre (hierna: AMLC) en de FIOD het gebruik van de diensten van een bitcoinmixer als witwasindicator erkend willen krijgen vanwege de verhulling van de herkomst van de transacties.

Als gevolg van het laatste regeerakkoord heeft de staatssecretaris van Financiën meer middelen ter beschikking gekregen om witwasbestrijding te verbeteren.²⁶ Het AMLC is een samenwerkingsverband dat in 2013 op initiatief van de FIOD als ontmoetingsplaats voor diverse handhavende instanties is opgericht. Het AMLC vervult een coördinerende en ondersteunende rol voor de Belastingdienst, FIOD, Douane, Inspectie SZW, Rijksrecherche, de Voedsel- en warenautoriteit, Politie, Koninklijke Marechaussee, Inspectie Leefomgeving en transport en de Financial Intelligence Unit.²⁷

De intake-afdeling van het AMLC ontvangt witwassignalen van de partnerorganisaties en beoordeelt deze op indicaties van witwassen. In samenwerking met het Functioneel Parket wordt beoordeeld of het signaal ver-

der dient te worden onderzocht. In deze fase verzamelt de intake-afdeling informatie over de relevante feiten en omstandigheden, de betrokkenen en mogelijke strafbare feiten. Met deze informatie wordt in overleg met de ketenpartners besloten of een opsporingsonderzoek wordt gestart. Daarbij wordt gekeken naar het financieel en maatschappelijk effect van een potentiële vervolging, de bewijsbaarheid, de prioriteit en ontnemingsmogelijkheden. Aan dit besluit nemen het Functioneel en Landelijk Parket, de Nationale politie en vertegenwoordigers van het AMLC deel. Mogelijk wordt in deze fase het gebruik van een bitcoinmixer als indicator van witwassen gebruikt, hoewel er nog geen sprake is van een redelijk vermoeden van schuld aan een misdrijf. Indien wordt besloten tot verdere opsporing zal een witwasteam onder leiding van een officier van justitie het opsporingsonderzoek overnemen.²⁸

Zoals aangegeven gooit een bitcoinmixer de bitcoins van zijn klanten in een soort grabbelton. De bitcoins worden vervolgens in delen verdeeld over verschillende bitcoin wallets. Na enig tijdsverloop worden de ingelegde ‘besmette’ bitcoins omgewisseld voor delen van bitcoins van andere deelnemers. Hiermee is het digitale spoor van transacties in de openbare blockchain verbroken. Enkel de bitcoinmixer heeft nog wetenschap van de daadwerkelijk herkomst van de oorspronkelijke aan hem toevertrouwde bitcoins.

Het gebruik van een bitcoinmixer is als indicator vergelijkbaar met een dak in een reeks rijtjeshuizen waar als enige geen sneeuw op ligt. Samen met een anonieme tip over de aanwezigheid van een hennepkwekerij mag de politie de woning betreden om te kijken of het (sterke) vermoeden hiervan juist is. Er zijn uiteraard legitieme redenen te bedenken om van de diensten van bitcoinmixers gebruik te maken. In de praktijk worden door bitcoinmixers echter weinig verhullende handelsnamen als ‘BitLaunder’ gevoerd, waarmee duidelijk een bepaalde doelgroep wordt aangesproken.²⁹

6. Conclusie

De techniek achter bitcoin maakt het mogelijk om anoniem deel te nemen aan het betalingsverkeer. Daarmee is ook het risico op witwassen toegenomen. De laatste jaren is het OM steeds actiever geworden in het opsporen en vervolgen van strafbare feiten die met behulp van bitcoins zijn gepleegd. De bitcoin lijkt steeds meer in het vizier van diverse opsporingsinstanties te zitten. Na de aanpak van kwaadwillende bitcoincashers en bitcoinminers richten het AMLC, de FIOD en het OM zich nu op bitcoinmixers. Het gebruik van bitcoinmixers zal aangemerkt worden als indicator van witwassen. Met de

23. ‘Bitcoin mining hardware’, <http://bitcoinmining.nl/hardware>, (online publiek, geraadpleegd op 29 januari 2017).

24. ‘Bitcoin Developer Guide – pool-mining’, <https://bitcoin.org/en/developer-guide#pool-mining>, (online publiek, geraadpleegd op 29 januari 2017).

25. S. Eikelenboom en J. Dobber, ‘OM voert strijd op tegen witwassen via bitcoin’, *Het Financieel Dagblad* 3 februari 2017.

26. Bruggen Slaan - Regeerakkoord VVD PvdA, 29 oktober 2012, p. 12.

27. Zie de regeling van de minister van Veiligheid en Justitie van 16 mei 2013, nr. 382509, houdende instelling van de Financial Intelligence Unit -Nederland (Instellingsbesluit FIU-Nederland 2013), *Stcr.* 2013,13691.

28. <https://www.amlc.nl/>, (online publiek, geraadpleegd op 29 januari 2017).

29. <https://bitlaunder.com/>, (online publiek, geraadpleegd op 29 januari 2017).

extreme waardeinstijging van de bitcoin sinds 2013 is ook het gebruik fors toegenomen. De verwachting is dat het aantal strafzaken waarbij bitcoin een rol speelt sterk zal toenemen.

Hierbij dient in ogenschouw te worden gehouden dat met het gebruik van bitcoin en bijbehorende diensten als zodanig niets mis is. Zo staat de bitcoin op websites als thuisbezorgd.nl bij de betaalopties in het rijtje van keurige organisaties als iDEAL, MasterCard en Visa.³⁰ De Amerikaanse econoom Joseph Stiglitz verwoordde het mooi in zijn betoog dat geld ethisch en moreel gezien niet meer is dan een middel om de ruil van producten te vergemakkelijken: *‘De markteconomie is een middel. Zo wil ik ernaar kijken. Zoals een schaar een gereedschap is. Is een schaar moreel of immoreel? Een schaar is instrumenteel. Als we het ding op de juiste manier gebruiken, kan het bijdragen aan menselijk geluk.’*³¹

30. <https://www.thuisbezorgd.nl/>, (online publiek, geraadpleegd op 29 januari 2017).

31. J. Tromp, ‘Val aan, overheid, val aan!’ interview met Joseph Eugene Stiglitz, *de Volkskrant* 6 februari 2010.